

વીર સંવત ૨૪૯૨, ફાગણ સુદ ૯, મંગળવાર
તા. ૦૧-૩-૧૯૬૬, ઢાળ-૫, શ્લોક-૧, ૨, ૩. પ્રવચન નંબર-૩૯

(“છ ઢાલા” કી પાંચવી ઢાલ કા, પહલા શ્લોક).

મુનિ સકલવ્રતી બડભાગી, ભવ-ભોગનતૈં વૈરાગી;

વૈરાગ્ય ઉપાવન માઈ, ચિંતૈ અનુપ્રેક્ષા ભાઈ. ૧.

ક્યા કહતે હૈં ? આત્મા નિત્યાનંદ સ્વરૂપ, નિત્યાનંદ આત્મા સ્વરૂપ. સ્થાયી આત્મા નિત્ય હૈં ઉસમેં દષ્ટિ લગાકર, ઉસમેં સ્થિર રહના વહી આત્મા કા માર્ગ હૈં. ઉસમેં યહ બારહ ભાવના ભાની, વહ વૈરાગ્ય કો ઉત્પન્ન કરનેવાલી યહ ભાવના હૈં. સમજ મેં આયા ? આત્મા નિત્યાનંદ પ્રભુ, સચ્ચિદાનંદ આત્મા નિત્ય (હૈં) ઉસકી સ્થાયી દષ્ટિ કરને કો અંતર પુરુષાર્થ કરના ઔર ઉસ પુરુષાર્થ મેં ઇન બારહ ભાવનાઓં કો ભાના. મુનિ હોને કે પહલે ભી ભાવના કરના ઔર મુનિ હોને કે બાદ ભી ભાવના કરના. ઉસકા નામ યહાં બારહ ભાવના કા સ્વરૂપ કા વર્ણન કરતે હૈં.

આત્મદર્શન સમ્યગ્દર્શન આત્માનુભવ, ઉસકા ભાનપૂર્વક શ્રાવક કો સ્વરૂપ મેં શાંતિ કે અંશ વૃદ્ધિ હુઈ હૈં, ઉનકો બારહ વ્રત કા વિકલ્પ ઉત્પન્ન હોતા હૈં, વહ બાત આ ગઈ. અબ પંચ મહાવ્રત આદિ મુનિ કે વ્રત હોતે હૈં. અતીન્દ્રિય આનંદ કા અંતર શાંતિ બહુત ઉત્પન્ન હો ગઈ હો. વહ કહતે હૈં, દેખો !

‘હે ભવ્ય જીવ ! મહાવ્રતોં કે ધારક ભાવલિંગી મુનિરાજ...’ આત્મા મેં અતીન્દ્રિય આનંદસ્વરૂપ આત્મા, ઉસકા અંતર ઉગ્ર અનુભવ હુઆ હૈં. સમજ મેં આયા ? ઉસકો મુનિ કહેત હૈં. સમ્યગ્દર્શન મેં આત્મા પુણ્ય-પાપ કા રાગરહિત અનુભવ મેં અલ્પ આનંદ આયા હૈં ઔર શ્રાવક હોતા હૈં તબ વિશેષ અતીન્દ્રિય આનંદ કી શાંતિ વિશેષ હુઈ ઔર મુનિ હોતે હૈં ઉનકો અતીન્દ્રિય આનંદ ઉગ્રરૂપ સે હોતા હૈં. પ્રચુર સ્વસંવેદન (હોતા હૈં). સમજ મેં આતા હૈં ? પ્રચુર સ્વસંવેદન. આત્મા અતીન્દ્રિય આનંદ પ્રભુ હૈં. સચ્ચિદાનંદ આત્મા હૈં. સત્ શાશ્વત (હૈં) ઉસકે અતીન્દ્રિય આનંદમેં સે એકાગ્ર

હોકર પ્રચુર આનંદ કા અપના વેદન હુઆ હૈ ઉસકો મુનિ કહને મેં આતા હૈ. ઓ..હો...!

વે મુનિ મહાવ્રતોં કે ધારક હૈં. સકલવ્રતી. પહલે શ્રાવક મેં દેશવ્રતી કી વ્યાખ્યા કી. ઉનકો પાંચ મહાવ્રત હૈં. મુનિ, ‘ભાવલિંગી મુનિરાજ મહાન પુરુષાર્થી હૈં...’ દેખો ! ઓ..હો..હો...! આત્મા આનંદ કી ભૂમિ, આનંદ કી ભૂમિ, અતીન્દ્રિય આનંદ કી ભૂમિ મેં બહુત લીન હો ગયે હૈં. ઇતના પુરુષાર્થ મુનિરાજ કો અંતર આનંદ મેં આતા હૈ. સમજ મેં આયા ?

મુમુક્ષુ :- મહાન પુરુષાર્થ કયોં કહા ?

ઉત્તર :- મહાન પુરુષાર્થ કહા ના ? શ્રાવક કા અલ્પ પુરુષાર્થ હૈ, મુનિ કો મહાન પુરુષાર્થ હૈ. સમ્યગ્દષ્ટિ કો ઔર શ્રાવક કો અલ્પ પુરુષાર્થ હૈ, મુનિ કી અપેક્ષા સે.

મુમુક્ષુ :- મહાન મેં કયા કહના હૈ ?

ઉત્તર :- મહાન નામ ઉગ્ર પહલે કહા ના ? પ્રચુર સ્વસંવેદન. વહ શબ્દ તો કહા. ઉગ્ર આનંદ કા પુરુષાર્થ સે ઉગ્ર આનંદ પ્રગટ ક્રિયા. આત્મા તો અતીન્દ્રિય આનંદ કા ભંડાર હૈ, અતીન્દ્રિય આનંદ કી નિધી હૈ, ઉસકો ખોજકર પ્રચુર ઉગ્ર મહાન પુરુષાર્થ દ્વારા અતીન્દ્રિય આનંદ કો પર્યાય મેં જિન્હોં ને પ્રાપ્ત ક્રિયા હૈ. આહા..હા..! સમજ મેં આયા ?

મુમુક્ષુ :- બડભાગી..

ઉત્તર :- બડભાગી પુરુષાર્થ. વે બડભાગી હૈં. વાસ્તવ મેં પુણ્યશાલી ભી વે હૈં ઔર મહાન પુરુષાર્થી ભી વે હૈં. સમજ મેં આયા ? આહા..હા...! વહ તો સમકિત કી બાત કી, સમ્યગ્જ્ઞાન કી બાત કી, બાદ મેં દેશવ્રત કી કહી, અબ સર્વવિરતિ કી બાત ચલતી હૈ. ચાર ઢાલ તો પૂરી હુઈ, યહ પાંચવીં ઢાલ ચલતી હૈ.

પ્રત્યેક મેં અપના આત્મા સચ્ચિદાનંદ અતીન્દ્રિય આનંદ, ઉસકે અનુભવ મેં સમ્યગ્દર્શન હુઆ હો ઔર આત્મા કા જ્ઞાન હુઆ હો તો ઉસે ધર્મ કી પ્રાપ્તિ હુઈ ઔર બાદ મેં શ્રાવક કી પ્રાપ્તિ (હુઈ). સમજ મેં આયા ?

મુમુક્ષુ :- શ્રાવક તો જન્મ સે હોતે હૈં.

ઉત્તર :- શ્રાવક જન્મ સે હોતે હેં ? કોઈ કહતા હે કિ, જૈનકુલ મેં જન્મ લિયા તો શ્રાવક હો ગયા. ઐસા હે નહીં. શ્રાવક કોઈ સંપ્રદાય કી ચીજ નહીં, વહ તો વસ્તુ કે સ્વરૂપ કી ચીજ હે. ભગવાનઆત્મા અતીન્દ્રિય આનંદમય સચ્ચિદાનંદ ધામ હે, ઉસકી અંતર દષ્ટિ કરકે વિશેષ શાંતિ કી, આનંદ કી પ્રાપ્તિ હોના ઉસકા નામ શ્રાવકપના વાસ્તવ મેં ગિનને મેં આયા હે. આહા..હા...! ભૈયા ! મહાન પુરુષાર્થ.. ઓ..હો...! મુનિ પંચ પરમેષ્ઠી મેં મિલ ગયે. જિનકો ગણધર નમસ્કાર કરે. હામો લોએ સવ્વ સાહૂણં. કરે કિ નહીં ? ગણધર ચૌદહ પૂર્વ કી રચના કરતે હેં, સંત, જો સંતોં કે અગ્રેસર મુનિ ગણધર, વે ભી જબ બારહ અંગ કી રચના કરતે હેં (ઉસ સમય બોલતે હેં), હામો લોએ સવ્વ સાહૂણં. હે સંત ! તેરે ચરણ મેં મેરા નમસ્કાર ! ગણધર કા જિસકે ચરણ મેં નમસ્કાર પહુંચે વહ મુનિપના કેસા હે ? આહા..હા...! સમજ મેં આયા ?

પાંચ નમસ્કાર (કા) રટન કરતે હેં ના ? ગણધરદેવ ચૌદહ પૂર્વ કી રચના કરતે હેં કિ નહીં ? ‘ગૌતમ’ સ્વામી ને કી. ભગવાન કે પાસ બિરાજતે હેં, મહાવિદેહ ક્ષેત્ર મેં ‘શીમંધર’ ભગવાન કે પાસ ગણધર બિરાજતે હેં. વે ગણધર જબ બારહ અંગ કી રચના કરતે હેં (તબ બોલતે હેં), હામો અરિહંતાણં, હામો સિદ્ધાણં, હામો આઈરિયાણં, હામો ઉવજઝાયાણં, હામો લોએ સવ્વ સાહૂણં. અઢાઈ દ્વિપ મેં જિતને સંત મહાવ્રતધારી ભાવલિંગી આત્માઆનંદ મેં ઝૂલનેવાલે, ઐસે છકે-સાતવેં ગુણસ્થાન મેં મુનિ બિરાજતે હેં, ઉનકો મેં નમસ્કાર કરતા હૂં. ગણધર ઉનકો નમસ્કાર કરે કે નહીં ? વહ મુનિપના કેસા હે ?

મુમુક્ષુ :- અતીન્દ્રિય કહા ન ?

ઉત્તર :- અતીન્દ્રિય કહો (કહતે હેં), ઠીક ! આત્મા કહો કિ અતીન્દ્રિય કહો. યહ જડ હે વહ તો ઇન્દ્રિય સે ગ્રાહ્ય હે, આત્મા અતીન્દ્રિય ગ્રાહ્ય હે. મૂલ અભી અંદર બહુત ધુંઆં (—વિપરીત અભિપ્રાય) ઘૂસ ગયા હે. અભી પ્રશ્ન આતા હે. ભાઈ ! યહ આત્મા અતીન્દ્રિય સ્વરૂપ હે, ઇન્દ્રિય સે ગ્રાહ્ય (નહીં હોતા). ઇન્દ્રિય સે આત્મા ગ્રાહ્ય હોતા હે ? યે તો જડ મિટ્ટી હે. ઉસસે લક્ષ્ય કરતે હેં તો રૂપી પદાર્થ લક્ષ્ય મેં આતે હેં.

આત્મા મેં અતીન્દ્રિય આનંદ પડા હૈ. ઇન્દ્રિય સે માનતા હૈ કિ, મુજે સુખ હૈ વહ તો દુઃખ હૈ. શબ્દ, રૂપ, રસ, ગંધ, સ્પર્શ મેં હમ સુખી હૈં (ઐસા માનતા હૈ) વહ તો મૂઢ હૈ. માન્યતા કરતા હૈ. સુખ તો આત્મા મેં હૈ, પર મેં સુખ હૈ ? સમજ મેં આયા ? સમ્યગ્દષ્ટિ પાંચ ઇન્દ્રિય કે વિષય મેં સુખ નહીં માનતે. આસક્તિ હોતી હૈ, પરંતુ સુખ નહીં માનતે. અસ્થિરતા હોતી હૈ, સુખ માનતે નહીં. સુખ તો અપને આત્મા મેં અતીન્દ્રિય આનંદ પડા હૈ. ઐસે અતીન્દ્રિય આનંદ કી રચિ, દષ્ટિ અનુભવ હુઆ બાદ મેં આસક્તિ રહતી હૈ. આસક્તિ આંશિક કમ હોતી હૈ ઔર અપના અતીન્દ્રિય આનંદ થોડા બઢતા હૈ ઉસકો શ્રાવકપના કહને મેં આતા હૈ. ઔર સબ આસક્તિ નાશ હોતી હૈ ઔર સર્વવિરતિ અંતર અતીન્દ્રિય આનંદ કી પુષ્ટિ બહુત હોતી હૈ ઉસકો મુનિપના કહતે હૈં. સમજ મેં આયા ? આહા...હા...! વહ તો કહતે હૈં, દેખો !

‘મહાન પુરુષાર્થી...’ સંત તો આત્મા અકેલા, ઉદાસ.. ઉદાસ.. દુનિયા સે ઉદાસ. શ્રાવક કો ભી સમ્યગ્દર્શન હોનેપર ભી અભી થોડી આસક્તિ હૈ. સ્ત્રી, કુટુંબ-પરિવાર કે પ્રતિ પ્રેમ હૈ. રચિ નહીં કિ, વે મેરે સુખ કા કારણ હૈ, રાગ આયા વહ સુખરૂપ હૈ, ઐસી દષ્ટિ નહીં (હૈ). ઉસ આસક્તિ કા અંશ કમ હોતા હૈ વહ શ્રાવક (હૈ). ઉસ આસક્તિ કી સર્વથા વિરતિ-નિવૃત્તિ હોતી હૈ વહ મુનિ (હૈ). સમજ મેં આયા ? દષ્ટિ મેં તો પહલે સે સમ્યક્ હુઆ હૈ.

મુમુક્ષુ :- દષ્ટિની વાત બહુ કરવી પડે છે

ઉત્તર :- લેકિન દષ્ટિ બિના, દ્રવ્ય કે ભાન બિના કહાં ઠરના ? સમજ મેં આયા ?

મુમુક્ષુ :- સંસાર ?

ઉત્તર :- સંસાર રાગ, દ્વેષ, અજ્ઞાન (હૈ). સંસાર પૂછા ના ? ભૈયા ! આત્મા આનંદકંઠ સચ્ચિદાનંદ શુદ્ધ આનંદ પ્રભુ હૈ, ઉસમેં સે નિકલકર વિકાર પુણ્ય-પાપ ભાવ ઉત્પન્ન કરના ઔર પુણ્ય-પાપ ભાવ મેરા હૈ ઐસા મિથ્યાત્વ (ઉત્પન્ન કરના) ઉસકા નામ સંસાર (હૈ). સંસારણં ઇતિ સંસારઃ. ભગવાનઆત્મા અતીન્દ્રિય આનંદ કા પિંડ પ્રભુ, ઉસમેં સે સંસારણં-હટ જાના, હટ જાના, હટકર વિકાર કો અપના માનના, પરવસ્તુ કો અપના માનના, પુણ્ય-પાપ મેં મીઠાશ-આનંદ હૈ ઐસા માનના

વહ મિથ્યાત્વભાવ ઔર રાગ-દ્વેષ સંસાર હૈ. સમજ મેં આયા ? એ..ઇ...! સંસાર ભૂલ હૈ ના ? તો આત્મા કી ભૂલ આત્મા મેં રહતી હૈ કિ બાહર રહતી હૈ ? સંસાર કહાં બાહર રહતા હૈ ? બાહર તો જડ હૈ, વહ તો પરદ્રવ્ય હૈં. સ્ત્રી-પુત્ર મેં આત્મા કા સંસાર રહતા હૈ ? ભૈયા ! સંસાર તો વિકારભાવ હૈ. અપના આત્મા મુક્તસ્વરૂપ હૈ. વસ્તુ મુક્ત આનંદમૂર્તિ આત્મા હૈ. ઉસકી રુચિ છોડકર પર મેરા, મૈં ઉસકા ઐસી માન્યતા ઔર ઇષ્ટ-અનિષ્ટ દેખકર રાગ-દ્વેષ કરના, યે રાગ-દ્વેષ ઔર મિથ્યાત્વભાવ જો અપની પર્યાય-અવસ્થા મેં સ્વરૂપમેં સે હટકર વિકાર મેં આયા વહી સંસાર (હૈ). ઇસ સંસાર કી રુચિ છોડકર આત્મા કે અતીન્દ્રિય આનંદ કી રુચિ કરના ઉસકા નામ સમ્યગ્દર્શન (હૈ). પીછે સંસાર કી આસક્તિ કા ભાવ રહતા હૈ, પરંતુ સંસાર સુખરૂપ હૈ ઐસી બુદ્ધિ ધર્મી કો નહીં રહતી હૈ. સમજ મેં આયા ?

સંસાર વિકાર મેં સુખબુદ્ધિ હૈ વહ મિથ્યાત્વરૂપી સંસાર ઔર આસક્તિ (હૈ) વહ ભી ચારિત્ર કે દોષ કા સંસાર (હૈ). પહલે આત્મા અતીન્દ્રિય આનંદમૂર્તિ હૈ ઐસી અનુભવ દષ્ટિ હુઈ તો પુણ્ય-પાપ કે ભાવ મેં સુખ હૈ ઐસી બુદ્ધિ હટ જાતી હૈ પરંતુ પુણ્ય-પાપ ભાવ હટતા નહીં. સમજ મેં આયા ? તો ઇતને અપરિમિત સંસાર કા નાશ સમ્યગ્દષ્ટિને ક્રિયા. સમજ મેં આયા ? શુદ્ધ ભગવાનઆત્મા અતીન્દ્રિય આનંદ કા કંદ પ્રભુ, ઉસકે અનુભવ મેં (આયા કિ), વહ આત્મા આનંદ હૈ, ઐસી દષ્ટિ કી તો પુણ્ય-પાપ કે ભાવ મેં સુખબુદ્ધિ થી, વહ મિથ્યાત્વ થા, અપરિમિત અનંત સંસાર થા, ઉસ અનંત સંસાર કા આત્મા અતીન્દ્રિય હૈ ઐસી દષ્ટિ કરકે અપરિમિત સંસાર કા છેદ કર દિયા. સમજ મેં આયા ? ઔર પરિમિત રાગ-દ્વેષ રહા, મર્યાદિત રાગ-દ્વેષ રહા. ઉસ મર્યાદિત રાગ-દ્વેષમેં સે ભી આંશિકરૂપ સે આસક્તિ કો હટાકર સ્વરૂપ મેં સ્થિરતા કા અંશ પ્રગટ કરના ઉસકા નામ શ્રાવકપના પંચમ ગુણસ્થાન કહને મેં આતા હૈ. ઉસ આસક્તિ કા સર્વથા અભાવ કરકે સ્વરૂપ મેં નિવૃત્તિ મેં વિશેષ લીન હોના ઉસકા નામ મુનિપના, પર કા ત્યાગ, સંસાર કા ત્યાગ યાનિ કિ વિકાર કી રુચિ ઔર આસક્તિ કા ત્યાગ (હો ગયા). થોડા વિકલ્પ રહતા હૈ ઉસકા જ્ઞાન કરતે હૈં, ઉસકા નામ મુનિપના કહતે હૈં. આહા...હા...! સમજ મેં આયા ? દુનિયા સે અલગ ચીજ હૈ. દુનિયા માનતે હૈં (ઐસા નહીં હૈ).

યહ દેહ તો જડ હૈ, ઇસમેં સંસાર હૈ ? યહ તો મિટ્ટી હૈ. સ્ત્રી-પુત્ર પર હૈં, ઉસમેં સંસાર હૈ ? વહ સંસાર હો તો મૃત્યુકાલ મેં સબ પડા રહતા હૈ. સમજ મેં આયા ? યદિ વહ સંસાર હો, સ્ત્રી, કુટુંબ (સંસાર હો તો) મૃત્યુકાલ મેં સબ પડા રહતા હૈ, ચલા જાતા હૈ. તો સંસાર પડા રહા, મુક્તિ હો જાયેગી. વહ સંસાર હૈ હી નહીં. સંસાર ઉસકી માન્યતા મેં ઔર રાગ-દ્વેષ મેં સંસાર પડા હૈ. સબ પડા રહતા હૈ. શરીર પડા રહતા હૈ. ચલા જાયે. સંસાર લેકર ચલા જાયે. અપની મિથ્યા રુચિ ઔર રાગ-દ્વેષ કી આસક્તિ લેકર ચલા જાતા હૈ, વહી સંસાર હૈ. સમજ મેં આયા ? આહા..હા..! સાથ મેં ગયા, સંસાર યહાં થોડા પડા રહા ? સ્ત્રી-પુત્ર સંસાર થા ? વહ સંસાર (યદિ હો તો) વે સબ યહાં પડે રહે તો મુક્તિ હો ગઈ. ઐસા હૈ નહીં. સમજ મેં આયા ?

કહતે હૈં કિ, મુનિ... સમ્યગ્દષ્ટિ સે શ્રાવક ઊંચે હૈં, શ્રાવક સે મુનિ ઊંચે હૈં. ક્યોંકિ આસક્તિ બહુત ઘટ ગઈ. ‘(બડભાગી) મહાન પુરુષાર્થી હૈં, ક્યોંકિ ભવ-ભોગનતૈં વૈરાગી...’ ભવ નામ સંસાર. દેખો ! ઉસમેં સાથ મેં શરીર લેના. સંસાર, શરીર ઔર ભોગ સે ‘વિરક્ત હોતે હૈં...’ સંસાર, રાગાદિ મેં બહુત વિરક્ત હૈં, ભોગ સે વિરક્ત હૈં, શરીર સે ભી વિરક્ત હૈં. અંતર અતીન્દ્રિય આનંદ મેં, વિરતિ મેં લીન હૈં. અતીન્દ્રિય આનંદ ભગવાનઆત્મા, ઉસમેં આનંદ કી બાઢ આતી હૈ. મુનિ કો અતીન્દ્રિય આનંદ કી બહુત બાઢ આતી હૈ. ઉસમેં લીન હૈં. અતીન્દ્રિય આનંદ કા સ્વાદ બહુત લેતે હૈં. વે સંસાર, શરીર ઔર ભોગોં સે વૈરાગી હૈં. સમજ મેં આયા ?

‘ઔર વીતરાગતા કો ઉત્પન્ન કરને કે લિયે...’ દેખો ! મુનિ અથવા મુનિ હોને સે પહલે વીતરાગતા કો ઉત્પન્ન કરને કે લિયે ‘માતા સમાન બારહ ભાવનાઓં કા ચિંતવન કરતે હૈં.’ બારહ ભાવના માતા સમાન હૈં. હૈ ના ? ‘વૈરાગ્ય ઉપાવન માઈ’ વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન કરને કી માતા. ભગવાનઆત્મા કા શુદ્ધ સન્મુખ અતીન્દ્રિય દષ્ટિ હુઈ હૈ તો બાદ મેં જો આસક્તિ હૈ ઉસે હટાને કો બારહ ભાવના મુનિ અથવા મુનિ હોને સે પહલે શ્રાવક ભી બારહ ભાવના ભાતે હૈં. કહો, સમજ મેં આયા ? દેખો !

ભાવાર્થ :- ‘પાંચ મહાવ્રતોં કો ધારણ કરનેવાલે ભાવલિંગી મુનિરાજ મહાપુરુષાર્થવાન

હેં,...' સંસાર મેં ગૃહસ્થ કો, શ્રાવક કો ઇતના પુરુષાર્થ નહીં (હે). 'ક્યોંકિ સંસાર, શરીર ઔર ભોગોં સે અત્યંત વિરક્ત હોતે હેં...' સ્પષ્ટીકરણ કે લિયે શરીર ડાલા હે. પાઠ મેં 'ભવ-ભોગનતેં' હે ના ? 'ઔર જિસપ્રકાર કોઈ માતા પુત્ર કો જન્મ દેતી હે...' માતા કોઈ પુત્ર કો જન્મ દેતી હે 'ઉસીપ્રકાર યહ બારહ ભાવનાઓં વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન કરતી હેં,...'

વૈરાગ્ય.. વૈરાગ્ય. 'ક્ષણ લાખેણી જાયે..' માતા ! હે મા ! જબ દીક્ષિત હોતા હે ના ? માતા-પિતા આજ્ઞા નહીં દેતે હેં તો કહતે હેં, માતા ! મેરી ક્ષણ લાખેણી જાયે. મેરે સ્વરૂપ કી સાવધાની કરને મેં એક ક્ષણ લાખેણી જાતી હે. (અર્થાત્) લાખ રૂપયે, કોડ, અબજ, અનંત રૂપયે દે (તો ભી) એક ક્ષણ નહીં મિલતી. ઐસા હમારા જન્મ ઔર અપને સ્વરૂપ મેં સાવધાની કરને કા કાલ (કીમતી હે). માતા ! આજ્ઞા દો, આજ્ઞા દો. અપની સ્વરૂપ સાવધાની મેં રહને કો હમ વનવાસ જાતે હેં. સમજ મેં આયા ? ગૃહસ્થાશ્રમ કો છોડકર, રાગ કી આસક્તિ ઘટાકર હમ વનવાસ જાતે હેં. વનવાસ મેં આનંદ કા સાધન કરતે હેં, ઉસકા નામ મુનિપના કહતે હેં. સમજ મેં આયા ? આહા...હા...! 'મુનિરાજ ઇન બારહ ભાવનાઓં કા ચિંતવન કરતે હેં.' પહલી ભાવના. ભાવનાઓં કા સ્વરૂપ બતલાતે હેં.

ભાવનાઓનું ફળ અને મોક્ષસુખપ્રાપ્તિનો સમય

ઇન ચિન્તિત સમ સુખ જાગૈ, જિમિ જવલન પવનકે લાગૈ;

જબ હી જિય આતમ જાનૈ, તબ હી જિય શિવસુખ ઠાનૈ. ૨.

અન્વયાર્થ :- (જિમિ) જેવી રીતે (પવનકે) પવનના (લાગૈ) લાગવાથી (જવલન) અગ્નિ (જાગૈ) ભભૂકી ઊઠે છે, [તેવી રીતે] (ઇન) આ બાર ભાવનાઓનું (ચિન્તિત) ચિંતવન કરવાથી (સમ સુખ) સમતારૂપી સુખ (જાગૈ) પ્રગટ થાય છે. (જબ હી) જ્યારે (જિય) જીવ (આતમ) આત્મસ્વરૂપને (જાનૈ) જાણે છે (તબ હી) ત્યારે જ (જિય) જીવ (શિવસુખ) મોક્ષસુખને (ઠાનૈ) પ્રાપ્ત કરે છે.

ભાવાર્થ :- જેવી રીતે પવન લાગવાથી અગ્નિ એકદમ ભભૂકી ઊઠે છે તેવી રીતે આ બાર ભાવનાઓનું વારંવાર ચિંતવન કરવાથી સમતા (શાંતિ) રૂપી સુખ પ્રગટ થઈ જાય છે-વધી જાય છે. જ્યારે આ જીવ આત્મસ્વરૂપને જાણે છે ત્યારે પર પદાર્થોથી સંબંધ છોડીને પરમાનંદમય સ્વ-સ્વરૂપમાં લીન થઈ ને સમતારસનું પાન કરે છે અને છેવટે મોક્ષસુખને પ્રાપ્ત કરે છે.

‘ઇન ચિન્તત સમ સુખ જાગૈ, જિમિ જ્વલન પવનકે લાગૈ;’ દેખો ! કિંતની ભાવના ભર દી હૈ ! ‘દૌલતરામજી’ પંડિત શ્રાવક થે, પરંતુ ‘છહ ઢાલા’ મેં ગાગર મેં સાગર ભર દિયા હૈ.

ઇન ચિન્તત સમ સુખ જાગૈ, જિમિ જ્વલન પવનકે લાગૈ;

જબ હી જિય આતમ જાનૈ, તબ હી જિય શિવસુખ ઠાનૈ. ૨.

દેખો ! કેસી ભાષા (હૈ) ! થોડે મેં-અત્પ મેં બહુત ભર દિયા હૈ. ‘છહ ઢાલા’ હૈ, ભૈયા ! ‘છહ ઢાલા’ તો બહુતોં કો કંઠસ્થ હૈ. અર્થ સમજે નહીં. ગડિયા બોલે જાયે, ગડિયા કો કયા કહતે હૈં ? પહાડા. કયા અર્થ હૈ ?

‘જિસપ્રકાર વાયુ કે લગને સે...’ હવા આતી હૈ ના ? હવા. ‘અગ્નિ ભભક ઉઠતી હૈ...’ પવન કે આને સે... લોગોં મેં કહતે હૈં ના ? ‘લા ત્યાં વા, લા ત્યાં વા’ હમારે મેં કહતે હૈં. આપ કી ભાષા મેં કુછ હોગા. અગ્નિ ઉઠતી હૈ ના? અગ્નિ. હવા આતી હૈ તો અગ્નિ ભભક ઉઠતી હૈ. જવાલા (ઉઠતી હૈ). ‘અગ્નિ ભભક ઉઠતી હૈ, (ઉસીપ્રકાર બારહ ભાવનાઓં કા) ચિંતવન કરને સે...’ આત્મા કા આનંદ કા ભાન તો પહલે (હુઆ) હૈ, સમજ મેં આયા ? મેરા આનંદ મેરે મેં હૈ. રાગાદિ શુભાશુભભાવ ઉત્પન્ન હોતે હૈં વે દુઃખરૂપ હૈં. વસ્તુ દુઃખરૂપ નહીં, ચીજ દુઃખરૂપ નહીં (હૈ). સમજ મેં આયા ? મેરે મેં જિતને પ્રકાર કા રાગ ઉત્પન્ન હોતા હૈ વહ દુઃખરૂપ હૈ. મેરા આત્મા હી આનંદરૂપ હૈ. ઐસા પહલે આનંદ કા ભાન હુઆ હૈ ઔર બારહ ભાવના ભાતે હૈં.

કહતે હૈં કિ, (ભાવનાઓં કા) ‘ચિંતવન કરને સે સમતારૂપી સુખ પ્રગટ હોતા

હૈ.’ સમતા કહો, વીતરાગતા કહો, અનાકુલ રાગરહિત શાંતિ કી ઉત્પત્તિ વિશેષ હોતી હૈ. ભાવના કરતે હૈં, અ..હો...! મેરા કોઈ નહીં. મૈં મેરા સ્વરૂપ શુદ્ધ ચિદાનંદ હૈ, મૈં હી મેરે સ્વરૂપ ચૂકકર મુજે આસક્તિ થોડી હોતી હૈ વહ મુજે દુઃખરૂપ હૈ. સમજ મેં આયા ? ‘ચિંતવન કરને સે સમતારૂપી સુખ પ્રગટ હોતા હૈ.’ આત્મા મેં આનંદ અનાકુલસ્વરૂપ શુદ્ધ હૈ એસી અનુભવ મેં દષ્ટિ તો હુઈ હૈ, પરંતુ આસક્તિ હૈ ઉસે હટાને કો બારહ ભાવના ભાતે હૈં. બારહ ભાવના કા ચિંતવન કરને સે સમતારૂપી સુખ-વીતરાગી સુખ (પ્રગટ હોતા હૈ). પુણ્ય-પાપ કે ભાવ મેં જો દુઃખ કી આસક્તિ થી તો યહ ભાવના ભાને સે અપને સ્વરૂપ સન્મુખ મેં સમતારૂપી સુખ કી જવાલા ઉત્પન્ન હોતી હૈ.

જૈસે અગ્નિ મેં હવા લગને સે અગ્નિ ભભક ઉઠતી હૈ, એસે ભગવાનઆત્મા જળહળજ્યોતિ આનંદકંદ કી દષ્ટિ તો હૈ ઔર બારહ ભાવના ભાને સે શાંતિ કી જવાલા પ્રગટ હોતી હૈ. સમજ મેં આયા ? યહ તો અંતર કી બાત હૈ, ભૈયા ! બાહર સે કુછ હૈ નહીં. યે તો જડ હૈ, મિટ્ટી હૈ-ધૂલ હૈ. ઉસકે સાથ સંબંધ ક્યા ? વહ અભી કહૈંગે.

‘જબ યહ જીવ આત્મસ્વરૂપ કો જાનતા હૈ...’ દેખો ! આત્મસ્વરૂપ કો જાના હૈ ઔર વિશેષ ભાવના કરને સે વિશેષ સ્થિરતા હોતી હૈ. આત્મસ્વરૂપ કો જાના હૈ ઉસે બારહ ભાવના હોતી હૈં. અજ્ઞાની કો બારહ ભાવના હૈ નહીં. નિત્ય (સ્વરૂપ કા) તો ભાન નહીં. મૈં નિત્યાનંદ પ્રભુ સ્થાયી આનંદકંદ હૂં, એસે ભાન બિના અનિત્ય (આદિ) બારહ ભાવના કૌન ભાતા હૈ ? એક ઓર સ્થાયી આત્મા હૈ, નિત્યાનંદ પ્રભુ હૈ, એસી દષ્ટિ હુઈ હૈ ઉસકો બારહ ભાવના હોતી હૈ. સમજ મેં આયા ?

મુમુક્ષુ :- કેસી જવાલા હોતી હૈ ?

ઉત્તર :- યહ શાંતિ કી જવાલા (હૈ). પ્રવાહ કહતે હૈં. પ્રવાહ-ધારા બહે, ધારા. શાંત.. શાંત.. શાંત.. મેરા સ્વરૂપ શાંત (હૈ). કિતની શાંતિ ! અપરિમિત શાંતિ ! ઇસકી રચિ-દષ્ટિ મેં અલ્પ શાંતિ હુઈ. એસી ભાવના કરતે-કરતે સ્વસન્મુખ મેં આતે હૈં ઇતની સમતા કી વૃદ્ધિ હોતી હૈ. આહા..હા...! સમજ મેં આયા ?

‘જીવ આત્મસ્વરૂપ કો જાનતા હૈ તબ...’ જીવ મોક્ષસુખ કો પ્રાપ્ત કરતા હૈ.

આત્મા કે આનંદ કા ભાન નહીં, ભાવના કિસકી કરે ? જો વસ્તુ હી દષ્ટિ મેં આવી નહીં કિસકી એકાગ્રતા કરે ? કિસમેં એકાગ્રતા કરે ? ભાવના કા વાસ્તવિક અર્થ તો એકાગ્રતા હૈ. આત્મા અનાકુલ શાંતરસ કા સ્વામી, પૂર્ણ આનંદ શુદ્ધ કી દષ્ટિ હુએ બિના ઉસમેં એકાગ્રતા કી ભાવના ઔર સમતા કહાં સે આયેગી ? સમજ મેં આયા ? માત્ર વિકલ્પ કરેગા. (વહ તો) પુણ્યબંધ હૈ. કોઈ વસ્તુ નહીં.

‘આત્મસ્વરૂપ કો જાનતા હૈ...’ ભગવાનઆત્મા...! આત્મા હૈ. હૈ તો હૈ કેસા ? ઉસમેં ક્યા સ્વભાવ હૈ ? ઉસમેં કોઈ સ્વભાવ હૈ કિ નહીં ? વસ્તુ કોઈ ભી હૈ તો ઉસકા કોઈ ગુણ હૈ કિ નહીં ? ગુણ હૈ કિ નહીં ? આત્મા હૈ તો ઉસકા કોઈ ગુણ હૈ કિ નહીં ? ઉસકા ગુણ મુખ્યરૂપ સે આનંદ ઔર જ્ઞાન (હૈ). ઉસકા ગુણ આનંદ ઔર જ્ઞાન. ગુણ કા ગુણ... એકાગ્ર હોતે હેં તો આનંદ ઔર જ્ઞાન કી વૃદ્ધિ હોતી હૈ. સમજ મેં આયા ? જગત કો બહુત કઠિન પડે. બાહર સે લે લેના હૈ. વસ્તુ બાહર મેં હૈ નહીં. આહા..હા...!

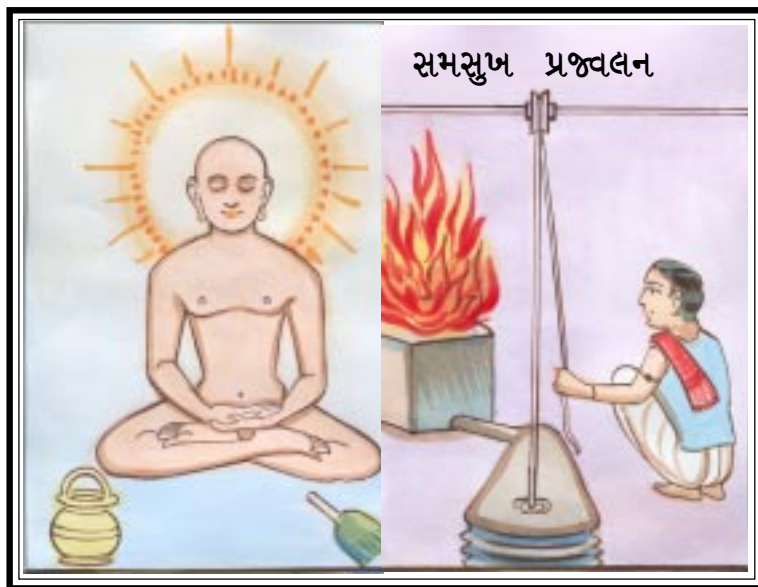
આત્મા કો જાનતા હૈ તભી જીવ મોક્ષસુખ કો પ્રાપ્ત કરતા હૈ. ક્યોં ? પૂર્ણ સુખ કો કૌન પ્રાપ્ત કરતા હૈ ? મોક્ષસુખ નામ પૂર્ણ સુખ. પૂર્ણ સુખ કો કૌન પ્રાપ્ત કરતા હૈ ? કિ, પહલે આત્મા કે સુખ કો જાન લિયા હૈ. આત્મા કા સુખ આનંદ અપને મેં હૈ તો ઉસકી એકાગ્રતા કરતે-કરતે પૂર્ણ સુખ પ્રાપ્ત હોગા. પરંતુ આત્મા કા સુખ ઔર આત્મા ક્યા હૈ ઉસકા તો ભાન નહીં. સમજ મેં આયા ? આત્મસ્વરૂપ કો જાનતા હૈ તભી જીવ પૂર્ણ મોક્ષસુખ, મોક્ષ યાની શિવસુખ યાની નિરુપદ્રવ યાની પૂર્ણ, ઐસે પૂર્ણ સુખ કો પ્રાપ્ત કરતા હૈ.

મુમુક્ષુ :- ગુરુ કી કૃપા બિના હોતા નહીં.

ઉત્તર :- આત્મા કી કૃપા બિના હોતા નહીં. સમજે ? વાસ્તવ મેં તો આત્મા આત્મા કા ગુરુ, આત્મા આત્મા કા દેવ (હૈ). એ..ઈ...! તબ વ્યવહાર સે બાદ મેં કહને મેં આતા હૈ. ઐસી બાત હૈ, ભૈયા ! આહા..હા...! દેખો ! દષ્ટાંત દિયા હૈ કિ નહીં ? દેખો ! મુનિરાજ કા દિયા હૈ. ઔર યહાં સમસુખ (કા દિયા હૈ). અગ્નિ મેં ફૂંક મારતા હૈ. સોની ભૂંગલી નહીં મારતે ? સોની. અગ્નિ જલતી હૈ. સોની હોતા હૈ ના ? સોની કો ક્યા કહતે હેં ? કારિગર, સુવર્ણકાર. વહ ભૂંગલી મારતા

હે. વૈસે યહાં ભગવાનઆત્મા શુદ્ધ અનાકુલ આનંદ કી દષ્ટિ હુઈ હે ઉસમેં બારહ ભાવના કી ફૂંક મારતે હેં. સમજ મેં આયા ? ઉસમેં ચિત્ર ભી હે. ઉસમેં હે ? ઉસમેં હે, ચિત્ર ભી હે.

‘જિસપ્રકાર વાયુ લગને સે અગ્નિ એકદમ ભભક ઉઠતી હે,...’ વાયુ લગને સે અગ્નિ ભભક, પ્રજ્વલિત.. પ્રજ્વલિત હોતી હે. ‘ઉસીપ્રકાર ઇન બારહ ભાવનાઓં કા વારંવાર ચિંતવન કરને સે...’ વારંવાર, હાં ! એકબાર ક્ષણિક

(વિચાર ક્રિયા) એસે નહીં. વારંવાર. ઓ..હો...! આત્મા સ્થાયી આનંદ કી ભૂમિ તો તું હે, યે સબ અનિત્ય ક્ષણિક હેં. કોઈ શરણ નહીં. એસે વારંવાર.. વારંવાર ભાવના કરને સે સમતા અથવા શાંતિરૂપી સુખ અથવા સ્વભાવ કા અનાકુલ વીતરાગી સુખ ‘પ્રગટ હો જાતા હે.’ આત્મા કા લક્ષ્ય કરકે, અનિત્ય, અશરણાદિ ભાવના ભાતે હેં, અપને મેં સ્વસન્મુખ એકાગ્ર હોને સે અપને મેં શાંતિ, સમતા, અરાગી પર્યાય પ્રગટ હોતી હે, એસા કહતે હેં. કહો સમજ મેં આયા ?

‘બઢ જાતા હે.’ તબ શાંતિ કા સુખ બઢ જાતા હે. ‘જબ યહ જીવ આત્મસ્વરૂપ કો જાનતા હે તબ પુરુષાર્થ બઢકર...’ દેખો ! લગની તબ લગે. એક ચીજ કા સ્વાદ આયા તો વહ સ્વાદ લેને કો વારંવાર ચિંતવન કરતે હેં. એસે આત્મા કા પહલે ભાન હો, પુણ્ય-પાપ કા વિકલ્પ સે, શરીર સે ભિન્ન એસે અપને સ્વરૂપ કા સ્વાદ આયા હો, દષ્ટિ હુઈ તો ફિર લગની લગને કા વારંવાર પ્રયત્ન ચલેગા. પરંતુ વસ્તુ કે ભાન બિના કિસમેં લગની લગાના ? સમજ મેં આયા ?

જિસમેં લગની લગતી હૈ ઉસમેં વારંબર ચિંતવન હોતા હૈ કિ નહીં ? ભાઈ ! રાત ઔર દિન રાગ કી જવાલા જલે. રાગ ઔર દ્વેષ, રાગ ઔર દ્વેષ, રાગ ઔર દ્વેષ. અનુકૂલ હો તો ઠીક, પ્રતિકૂલ હો તો ઠીક નહીં. રાગ-દ્વેષ (કરતા રહતા હૈ). ચૌબીસ ઘંટે ધમણ ચલતી હૈ, ધમણ. ધમણ સમજતે હો ? સુવર્ણકાર કી... ક્યા કહતે હૈં ? આહા..હા...! અરે..! ચૌબીસ ઘંટે ભગવાન તેરી ચીજ અનાદિઅનંત નિત્યાનંદ પ્રભુ કી તો તુજે થોડી ભી સાવધાની, દરકાર ભી નહીં ઔર પરપદાર્થ રખને કો વિકલ્પ કી જવાલા ઉઠાતા હૈ. (વહ તો) અગ્નિ હૈ, જવાલા હૈ, કષાય હૈ, દુઃખરૂપ હૈ. માનતા હૈ કિ, મેં ઠીક કરતા હૂં. વહી મિથ્યાદષ્ટિ મિથ્યાત્વ કી પુષ્ટિ કરતા હૈ. આહા..! સમ્યગ્દષ્ટિ (જિસે) અપને શુદ્ધ સ્વરૂપ કી દષ્ટિ હુઈ હૈ ઔર ઉસકી ભાવના કરતે હૈં તો શાંતિ કી પુષ્ટિ કરતે હૈં, ઐસા યહાં કહતે હૈં. આહા..હા...! અરે.. ભગવાન ! સમજ મેં આયા ? બહુત અચ્છી ભાવના લેંગે.

‘જબ યહ જીવ આત્મસ્વરૂપ કો જાનતા હૈ તબ પુરુષાર્થ કો બઢાકર...’ દેખો ! ‘પરપદાર્થોં સે સંબંધ છોડકર...’ મુજે પરપદાર્થ સે ક્યા સંબંધ હૈ ? શરીર સે નહીં. વહ ભી ચલતા હૈ તો ઉસકી પર્યાય સે, મેરી ઇચ્છા સે ઉસમેં કિચિત્ કામ હોતા નહીં. બરાબર હૈ ? ઇચ્છા હૈ તો યહ શરીર ચલતા હૈ ઐસા બિલકુલ ત્રીનકાલ ત્રીનલોક મેં નહીં. સાંસ કા ચલના ઐસા.. ઐસા.. સબ જડ કી પર્યાય જડ કે કારણ જડ મેં હોતી હૈં. અપને સે બિલકુલ નહીં. બિલકુલ કરને સે નહીં હોતી. ચૈતન્ય કે કરને સે હો તો દોનોં એક હો જાયે. જિસકે કરને સે જો હો તો (દોનોં) એક હો જાયે. એક હૈ હી નહીં. સમજ મેં આયા ? યહ વાણી ભી નિકલતી હૈ વહ અપની નહીં, આત્મા સે નહીં. આહા..હા...!

મુમુક્ષુ :- એકાંત નહીં થઈ જાયને ?

ઉત્તર :- યહ સમ્યક્ એકાંત હૈ. જડ કી પર્યાય જડ સે હોતી હૈ, અપને સે નહીં, ઉસકા નામ સમ્યક્ એકાંત હૈ. યહ અનેકાંત હૈ કિ અપને સે અપની હોતી હૈ, પર સે પર કી હોતી હૈ, પર સે અપની નહીં હોતી હૈ, ઉસકા નામ અનેકાંત (હૈ). આહા..હા...! યે રજકણ, મિટ્ટી (હૈ). સમય-સમય મેં ઉસમેં ઉત્પાદ-વ્યય હૈ યા નહીં ? સુના હૈ કિ નહીં ? ‘ઉત્પાદવ્યયધ્રુવયુક્તં સત્.’ ‘સત્ દ્રવ્ય લક્ષણં’. ‘તત્ત્વાર્થ

સૂત્ર' મેં આતા હૈ ?

પ્રત્યેક પદાર્થ, અનંત આત્મા, અનંત પરમાણુ, અસંખ્ય કાલાણુ, એક ધર્માસ્તિકાય, એક અધર્માસ્તિકાય, આકાશ (ઐસે) જાતિ સે છહ દ્રવ્ય હૈ, સંખ્યા સે અનંત હૈ. પ્રત્યેક પદાર્થ મેં એક સેકંડ કે અસંખ્યવે ભાગ મેં 'ઉત્પાદવ્યયધ્રુવયુક્તં સત્' વહ દ્રવ્ય કા લક્ષણ હૈ. અપની નવી પર્યાય સે ઉત્પન્ન હોતા હૈ, પુરાની પર્યાય સે વ્યય હોતા હૈ, સદ્વશતા સે ધ્રુવ રહતા હૈ. ઉસમેં વહ હૈ, અપને સે ઉસમેં હૈ ? ઉત્પાદવ્યયધ્રુવ તો ઉસમેં હૈ, ઉસકે કારણ સે હૈ. સમજ મેં આયા ? આહા..હા..! લેકિન ઉસે અભિમાન હૈ, અભિમાન. મેં કર દૂં મેં ઐસા કરતા હૂં મેં ઐસા કરતા હૂં. પહલે મેંને શરીર કો ઐસે ચલાયા થા, અબ શરીર કામ કરતા નહીં, ધારણા કે અનુસાર કામ નહીં કરતા હૈ. પહલે ભી કહાં કરતા થા ? નહીં કરતા થા. વહ મૂઢ માનતા થા.

મુમુક્ષુ :- ચલતે થે, ફિરતે થે...

ઉત્તર :- ચલતા-ફિરતા કૌન થા ? દેહ યા આત્મા ? આત્મા ઉસે ચલાતા થા ? મૂઢ (કો) સનેપાત હુઆ થા. સનેપાત સમજે ? સનેપાત નહીં કહતે ? પાગલ. સનેપાત હોતા હૈ ના ? સનેપાત. વાત, પિત્ત ઔર કફ રોગ હોતા હૈ ના ? ઐસા મિથ્યાશ્રદ્ધા, મિથ્યાજ્ઞાન ઔર મિથ્યાચારિત્ર ત્રીન કા રોગ લગા થા. મેં ચલાતા હૂં, ઐસા માનતા થા.

મુમુક્ષુ :- ચલતા થા ઔર અબ અટક ગયા...

ઉત્તર :- ચલતા ભી વહી થા ઔર અટકા ભી વહી હૈ. આત્મા કે કારણ સે ચલતા થા ? ઔર આત્મા કે કારણ સે અટક ગયા ?

મુમુક્ષુ :- અટક ગયા ઉસકે કારણ સે.

ઉત્તર :- ઉસકે કારણ અટક ગયા, ચલતા થા ઉસકે કારણ સે. આહા..હા....! અંગૂલી ઉપર કરો, મરતે સમય નહીં કહતે હૈં ? ક્યા કરે ? ઉસકે અધિકાર કી બાત હૈ ? અંગૂલી ઉઠની હો તો ઉઠે, નહીં (ભી) ઉઠે, વહ તો જડ કી પર્યાય હૈ. જડ સે ભિન્ન આત્મા માના હી નહીં. મૂઢ હૈ. આત્મા ઔર જડ ભિન્ન હૈ, (ઐસા) માના હી નહીં કભી. મેં શરીર કા કરતા હૂં, ધૂલ કા કરે ? રોગ ક્યોં આને દિયા ?

મુમુક્ષુ :- ઉસકો ખિલાના તો ચાહિયે.

ઉત્તર :- ક્યા ખિલાયે ? ધૂલ ખિલાયે ? આહાર-પાની કી ક્રિયા હોતી હૈ વહ તો જડ કી હૈ. આત્મા મેં એક વિકલ્પ, રાગ હોતા હૈ, બસ ઇતના. ખાના-પીના, એસે ચબાના વહ તો જડ કી ક્રિયા હૈ. આત્મા ખાને-પીને કા કર સકતા હૈ ?

મુમુક્ષુ :- મુર્દા કહાં કરતા હૈ ?

ઉત્તર :- મુર્દા ભી કરતા હૈ. મુર્દે કી ઉત્પાદ-વ્યય કી પર્યાય મુર્દે મેં હોતી હૈ. કિસ સમય પરમાણુ મેં ઉત્પાદ પર્યાય નહીં હોતી હૈ કિ જો આત્મા ઉસે કર દે ? સમજ મેં આયા ? આહા..હા...! ભાઈ ! ક્યા કરના ઇસમેં ?

મુમુક્ષુ :- ... કરનો કરનો...

ઉત્તર :- કરના કિસકા ? પર કા યા અપના ? પર કા કરના ઊડ જાયેગા, અપના કરના રહેગા. સમજ મેં આયા ? આહા..હા...! ભાઈ ! એકબાર વિચાર કર, પ્રભુ ! મુજે કુછ હોતા હૈ. ક્યા હોતા હૈ ? બોલ ના. કુછ હોતા હૈ. જાને, કર સકે ? ક્યા ધૂલ મેં કર સકે ? વહ તો જડ કી પર્યાય હૈ. મુજે યહાં દુઃખ હોતા હૈ, મુજે યહાં મૂઝવન હોતી હૈ. મૂઝવન કો ક્યા કહતે હૈં ? મુંઝારા. તુજે ક્યા હોતા હૈ ? તુમ તો જાનતે હો. વહ જડ મેં હોતા હૈ. યે સાંસ. ખ્યાલ આયા કિ સાંસ રુક ગઈ. ભૈયા ! મેરી સાંસ અંદર સે રુક ગઈ હૈ. નીચે આગે નહીં જાતા, આગે નહીં જાતા. ઉપર હો ગયા. નીચે લે ના, તેરા અધિકાર હો તો ! મૃત્યુ કે સમય ખ્યાલ મેં આવે કિ, સાંસ યહાં સે હટ ગયા. યે નાભિ હૈ ના (વહાં સે) હટ ગયા, ખ્યાલ મેં આયા. નીચે લે. ક્યા લે ? તેરા અધિકાર હૈ ? વહ તો જડ કી પર્યાય હૈ. આતા હૈ તો ઉસસે ઔર જાતા હૈ તો ઉસસે. મૂઢ કો જડ કી પર્યાય કા અભિમાન અંદર સે ટલતા નહીં હૈ. આહા...! આહા..હા...!

અનંત રજકણોં કા પિંડ શરીર (હૈ). પીછે આયેગા. ભાઈ ! ભગવાન ! ઉસકી પર્યાય ઉસસે (હોતી હૈ). અનિત્ય, અશરણ આદિ (ભાવના) લેંગે વહાં સબ લેંગે. સમજ મેં આયા ? અ..હો...! પરપદાર્થોં સે સંબંધ છોડ. પરપદાર્થ સે મેરા કોઈ સંબંધ નહીં. નિમિત્ત-નૈમિત્તિક સંબંધ કા અર્થ ઉસ સમય ઉસકી પર્યાય જબ ઉસ કારણ સે હોતી હૈ તો મેં નિમિત્ત કહને મેં આતા હૂં. નિમિત્ત કા અર્થ પૃથક્ જ્ઞાન કરને કી ચીજ હૈ. પૃથક્ કા કાર્ય કરને કી ચીજ હૈ નહીં. સમજ મેં આયા ? આવાજ

ધીરે સે, જોર સે નીકલતી હૈ. ક્યા વહ આત્મા સે નિકલતી હૈ ? પુદ્ગલ કી ક્રિયા હૈ. આહા..હા...! તેરી નિરાલી ચીજ ભગવાન ચૈતન્ય-બંગલે મેં બિરાજમાન હૈ. વહ જડ મેં આતી હૈ ? પરમાણુ મેં ઘૂસ જાતી હૈ ?

(યહાં) કહતે હૈં, ભાઈ ! ‘પુરુષાર્થ બઢાકર...’ યહાં મુનિ કી વિશેષ બાત હૈ ના ? પરપદાર્થો સે સંબંધ છોડ. પહલે દષ્ટિમેં તો સંબંધ છોડા હૈ બાદ મેં આસક્તિ કા સંબંધ છોડતે હૈં ઉસકા નામ ઉગ્ર પુરુષાર્થ કા મુનિપના કહતે હૈં. સમજ મેં આયા ? ‘પરમાનંદમય સ્વરૂપ મેં લીન હોકર...’ અતીન્દ્રિય ભગવાન પરમાત્મા, સ્વયં અતીન્દ્રિય સ્વરૂપ હી હૈ. ઉસમેં લીન હોકર ભગવાનઆત્મા હી પરમાનંદ સ્વરૂપ હૈ. ઉસકા આનંદ બાહર મેં નહીં, રાગ મેં નહીં, શરીર મેં નહીં, ધૂલ મેં નહીં, પૈસે મેં નહીં. લેકિન મૂર્ખ હુઆ હૈ ના ! કિતની મૂર્ખતા ! પૈસે પાંચ લાખ હુએ તો મેં સુખી. ઉસકે પાસ દસ (લાખ) હૈ તો બડા સુખી (હૈ). મૂઢ હૈ. યે તેરી ગિનતી કહાં સે આયી ? ઐસા તેરા અજ્ઞાન કા ગજ કહાં સે આયા ? ઉસકે પાસ પચીસ લાખ હૈ તો સુખી હૈ. મેરે પાસ પાંચ લાખ હૈ તો મેં થોડા સુખી હૂં. મૂઢ હૈ. પરપદાર્થ સે તુને સુખ-દુઃખ કહાં સે માના ? સમજ મેં આયા ?

મુમુક્ષુ :- સબ કહતે હૈં ઉસમેં ક્યા ?

ઉત્તર :- સબ કહે તો ક્યા ? પાગલ કિ અસ્પતાલ મેં સબ પાગલ હોતે હૈં. પાગલ કી અસ્પતાલ મેં તો સબ પાગલ હોતે હૈં. વહ સયાના હો જાતા હૈ ? ભાઈ ! યહ સાંસ કી ક્રિયા હોતી હૈ વહ જડ સે હોતી હૈ. ભાઈ ! પરપદાર્થ કા અભિમાન છોડ દે. પરપદાર્થ કા અભિમાન છોડે બિના તેરે મેં અહંપને કી દષ્ટિ નહીં આયેગી. યહ અભિમાન છોડે બિના મેં ચૈતન્ય હૂં ઐસા અહંપના કી શ્રદ્ધા કા, અસ્તિત્વ કી પ્રતીત નહીં આયેગી. આહા..હા...! સમજ મેં આયા ?

‘પરમાનંદમય સ્વસ્વરૂપ મેં લીન હોકર સમતારસ કા પાન કરતા હૈ...’ સમ્યગ્દષ્ટિ વિશેષ પુરુષાર્થ કરકે જબ મુનિપના હોતા હૈ તો સમતા કા, સુધારસ કા બહુત પાન કરતે હૈં. સમ્યગ્દષ્ટિ કો થોડા સુધારસ કા પાન હૈ, શ્રાવક કો થોડા વિશેષ બહુત હૈ, મુનિ કો ઉસસે ઉગ્ર હૈ. વાસ્તવ મેં તો વહ આનંદ કી વૃદ્ધિ કા ગુણસ્થાન હૈ. આહા..હા...! સમજ મેં આયા ? ક્યા કરે ? ચૈતન્ય કી જાત કી મહિમા નહીં. મહાન

અનાકુલ શાંતરસ કા પિંડ મૈં (હૂં), મેરી શાંતિ તીનકાલ મૈં પર હૈ નહીં. પરપદાર્થ કા જિતના લક્ષ્ય કરકે જિતના વિકલ્પ ઉઠાતા હૈ ઇતના દુઃખ હૈ. આહા...હા...! જિતના અંતર સ્વરૂપ મૈં દષ્ટિ કરકે એકાગ્ર હોના વહી સુખ હૈ. બાકી કહીં સુખ તીનકાલ મૈં હૈ નહીં. સમજ મૈં આયા ? ‘સમતારસ કા પાન કરતા હૈ ઔર અંત મૈં મોક્ષસુખ પ્રાપ્ત કરતા હૈ. ઉન બારહ ભાવનાઓં કા સ્વરૂપ કહા જાતા હૈ :-’

૧-અનિત્ય ભાવના

જોબન ગૃહ ગો ધન નારી, હય ગય જન આજ્ઞાકારી;
ઇન્દ્રિય-ભોગ છિન થાઇ, સુરધનુ ચપલા ચપલાઇ. ૩.

અન્વયાર્થ :- (જોબન) યુવાની, (ગૃહ) ઘર, (ગો) ગાય, (ધન) લક્ષ્મી, (નારી) સ્ત્રી, (હય) ઘોડા, (ગય) હાથી, (જન) કુટુંબી, (આજ્ઞાકારી) આજ્ઞા ઉઠાવનાર નોકર-ચાકર અને (ઇન્દ્રિય-ભોગ) પાંચ ઇન્દ્રિયોના ભોગ એ બધા (સુરધનુ) ઇન્દ્રધનુષ્ય તથા (ચપલા) વીજળીની (ચપલાઇ) ચંચળતા-ક્ષણિકતાની માફક (છિન થાઇ) ક્ષણમાત્ર રહેનારાં છે.

ભાવાર્થ :- યુવાની, મકાન, ગાય, ભેંસ, ધન, ઝવેરાત, સ્ત્રી, ઘોડા, હાથી, કુટુંબી, નોકર અને પાંચ ઇન્દ્રિયોના વિષય એ બધી ચીજો ક્ષણિક છે-અનિત્ય છે-નાશવંત છે. જેમ ઇન્દ્રધનુષ્ય અને વીજળી વગેરે જોતજોતાંમાં વિલય થઇ જાય છે તેમ આ જુવાની વગેરે પણ થોડા વખતમાં નાશ પામે છે. તે કોઈ પદાર્થ નિત્ય અને સ્થાયી નથી પણ નિજશુદ્ધાત્મા જ નિત્ય અને સ્થાયી નથી પણ નિજશુદ્ધાત્મા જ નિત્ય અને સ્થાયી છે-એમ સ્વસન્મુખતાપૂર્વક ચિંતવન કરી, સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ વીતરાગતાની વૃદ્ધિ કરે છે તે અનિત્ય ભાવના છે. મિથ્યાદષ્ટિ જીવને અનિત્યાદિ એક પણ સાચી ભાવના હોતી નથી.

પહલી ભાવના.

૧-અનિત્ય ભાવના

જોબન ગૃહ ગો ધન નારી, હય ગય જન આજ્ઞાકારી;

ઇન્દ્રિય-ભોગ છિન થાઇ, સુરધનુ ચપલા ચપલાઇ. ૩.

દેખો ! સબ ચિત્ર દિયે હેં. ‘જોબન ગૃહ ગો ધન નારી,’ ભાવના ભાતે હેં, દેખો ! ‘(જોબન)...’ શરીર કી યુવા અવસ્થા. ધૂલ કી અવસ્થા અનિત્ય હૈ. ક્ષણ મેં પલટ જાયેગી, ભાઈ ! તુજે માલૂમ નહીં. આહા..હા..!

જોબન ગૃહ ગો ધન નારી, હય ગય જન આજ્ઞાકારી;

ઇન્દ્રિય-ભોગ છિન થાઇ, સુરધનુ ચપલા ચપલાઇ.

‘યૌવન...’ શરીર કા યૌવન. માંસ કી કડક અવસ્થા, ઉસકા નામ યૌવન કહતે હેં. માંસ કી કડક અવસ્થા. કડક સમજે ? સખત. ઉસકો યૌવન કહતે હેં. પરંતુ યહ યૌવન કેસા હૈ ? ‘ઇન્દ્રધનુષ તથા બિજલી કી ચંચલતા-ક્ષણિકતા કી ભાંતિ ક્ષણમાત્ર રહનેવાલે હેં.’ બિજલી કા ચમકારા આયે (ઔર) ચલા જાયે. સમજ મેં આયા ? ઔર ઇન્દ્રધનુષ અથવા મેઘ એકદમ ચડે, (ફિર) ગિરે. ઇન્દ્રધનુષ.. કયા કહતે હેં ? ... યે યૌવન અવસ્થા ભગવાનઆત્મા નિત્યાનંદ પ્રભુ કી દૃષ્ટિ કરકે યહ યૌવન અવસ્થા ચપલ હૈ, ભૈયા ! દેખો ! પહલે જોબન લિયા. વહ પર્યાય અનિત્ય હૈ. પરમાણુ નિત્ય હૈ ઉસકે સાથ સંબંધ તો યહાં પર્યાય કે સાથ હૈ ના ?

કહતે હેં કિ, ‘(જોબન)...’ કેસા હૈ ? ‘ઇન્દ્રધનુષ તથા બિજલી કી ચંચલતા-ક્ષણિકતા કી ભાંતિ ક્ષણમાત્ર રહનેવાલે હેં.’ ૨૫-૨૫ સાલ કી યુવાન અવસ્થા હો, કાલે-કાલે બાલ હો. તેલ ડાલા હો. કંગે સે (બાલ) બનાયે હોં. કયા હુઆ ? હુઆ વહ ક્ષણિક થા. તુને નિત્ય માન રખા હૈ. વહ તો પર્યાય હૈ. પર્યાય નિત્ય કહાં સે રહેગી ? આહા..હા..! સમજ મેં આયા ? શરીર કી યૌવન અવસ્થા, બિજલી કી ચમક હોતી હૈ, બિજલી કી ચમક ક્ષણ મેં આતી હૈ ઔર ચલી જાતી હૈ. (વૈસે હી) યૌવન અવસ્થા ક્ષણ મેં આતી હૈ ઔર ચલી જાતી હૈ. મેં કર સકતા હૂં. યૌવન અવસ્થા મૈને રખી થી. ભાઈ ! ધૂલ મેં ભી નહીં રખી થી. સત્તાપ્રિય પ્રકૃતિ.

મુમુક્ષુ :- .. કર્યું થાતું હતું.

ઉત્તર :- વહ કરને સે હોતા નહીં થા. મૂઢ માન રહા થા. કરને સે હોતા નહીં થા, મૂઢ હોકર માનતા થા. ભાઈ ! માત્ર માના થા એસે નહીં, મૂઢ, પાગલ હોકર માના થા. યહાં તો સ્પષ્ટ બાત હે ના ! હમ દોનોં ભાઈ મિલકર કરતે થે. યે ભાઈ ઉસકે ભાઈ કો સોંપ દેતે થે. કર તૂ. માથાપચ્ચી કર. પૈસે લે-દે તો માને કિ મૈને ક્રિયા. અભિમાન ક્રિયા થા. સમજ મેં આયા ? યહ તો આપ કા દષ્ટાંત હે, હાં ! સિર્ફ આપ કી બાત નહીં હે. (સબ કી બાત હે). ભાઈ ! યહ તો નામ દેકર સ્પષ્ટતા હોતી હે. આહા..હા...! રોજ ચલતા હે. દુનિયા મેં લોગ ઉસીપ્રકાર (ચલતે હેં). યુવાન હો, જુતે એસે પહને હોં... હાથ મેં લકડી.. (એસે એસે ચલે). આહા..હા...! ક્યા હે ? ભાઈ ! ચમડી ફટ જાયેગી, ઑં..ઑં..ઑં.. હો જાયેગા. વહ તો અસ્થિર હે.

બિજલી ઔર ઇન્દ્રધનુષ દો દષ્ટાંત દિયે હેં. સમજે ? તીસરા દષ્ટાંત દિયા હે. બાદલ આયે, કાલે બાદલ એકસાથ આયે. ફટ.. બરસ ગયે, ફિર કુછ નહીં. (બાદ મેં) બાદલ ભી નહીં દિખતે. કાલે બાદલ ચડ ગયે. ઓ..હો..હો...! એક ક્ષણ મેં ખલાસ. વૈસે યે સબ બાદલ ચડે થે. બાદલ સમજે ? યહ યુવાન અવસ્થા પરમાણુ કે બાદલ હે. દલ.. દલ.. એક ક્ષણ મેં બિખર જાયેગા. તુમ માનતે હો કિ રહેગા. ધૂલ મેં ભી નહીં રહેગા. આહા..હા...! મેઘ.. મેઘ.. બડા ચડતા હે કિ નહીં ? કિતને કાલે હોતે હેં. કહાં ગયા ? ક્યોં ગયા ?

એક બાર અખબાર મેં આયા થા, બારીશ (બહુત આયા). કિતના પાક હુઆ થા. અનાજ (બહુત પકા થા). એક બાદલ ભી નહીં થા ઔર એકદમ બાદલ આયે, ઉસકે ખેત મેં ગિરા ઔર સબ કુછ ધૂલ ગયા. એક ઘંટે કે બાદ બાદલ કા ટુકડા ભી નહીં. આહા..હા...! અખબાર મેં આયા થા. હુઆ ક્યા યે ? એક ઘંટે પહલે ખેતી કા જો દાના થા વહ પડા થા. સબ બૈઠે થે. બાદલ નહીં થે, એકદમ આયે, એકદમ ગિરા. અનાજ સબ ખલાસ હો ગયા. એક ઘંટે કે બાદ દેખો તો બાદલ કા ટુકડા ભી નહીં. અરે...! યે હુઆ ક્યા ? સમજ મેં આયા ? એસા યહ હે. ક્યા હે ? દો સાલ, પાંચ સાલ શરીર યુવાન દિખે, પૈસે, સ્ત્રી (દિખે). ક્ષણ મેં બિખર જાતે હેં. હાય.. હાય...! ફોટો લો (એક્સ-રે લો). શરીર મેં તો કુછ દિખતા નહીં.

મુમુક્ષુ :- મુદ્ધત લગે..

ઉત્તર :- ધૂલ મેં ભી મુદ્ધત નહીં લગતી. ક્ષણ ક્ષણ મેં ઉત્પાદ હોતા રહતા હૈ. નયી-નયી પર્યાય, પરમાણુ મેં નયી, નયી, નયી હોતી હૈં. આહા..હા...! પહલે જોબન મેં લિયા. સમજ મેં આયા ? ધમ-ધમ શરીર ચલે, દો-તીન લડુ ખા જાયે. ઓ.. કરકે પલંગ પર સો જાયે. પલંગ પર સોયે. કૌન હૈ ? ભગવાન ! સુન તો સહી. યહ તો જડ મિટ્ટી-ધૂલ હૈ. ‘વીજળીના ઝબકારે મોતી પરોવી લ્યો’ બિજલી કી ચમક આવી ઔર ચલી જાયેગી. વૈસે યુવાન અવસ્થા ક્ષણ મેં ચલી જાયેગી. ૨૫-૨૫ વર્ષ કે દેખે હૈં. ખૂન નહીં, માંસ નહીં. સમજ મેં આયા ? આપકે (રિશ્તેદાર) થે ના ? યહાં આયા થા. વહાં જાકર ઠીક હો ગયા થા. ઐસે દેખો તો મુદ્ધ કી ભાંતિ ભૈઠા થા. ક્ષય લગા હો ઐસા શરીર. બાપુ ! વહ તો પરમાણુ કી (અવસ્થા હૈ). બાદલ કા બારીશ હૈ. કબ ગિરેગા ઔર કબ ક્ષય હોગા ક્ષણિક ચીજ હૈ. ઐસી ભાવના મુનિ ભાતે હૈં, ગૃહસ્થાશ્રમ મેં સમકિતી ભાતે હૈં. પર સે ઉદાસ હોકર ભાવના કરતે હૈં. અપને મેં લીનતા કી એકાગ્રતા બઢાતે હૈં, ઐસા કહતે હૈં. સમજ મેં આયા ?

‘યૌવન, મકાન...’ દસ-દસ લાખ કે મકાન. બીજલી ગિરી. હાં...! ધરતીકંપ ‘બિહાર’ મેં હુઆ થા ના ? એક કરોડપતિ.. કરોડપતિ (થા). ઘોડાગાડી લેકર બાહર ઘુમને નિકલા થા. આઠ હજાર કી ઘડી સાથ મેં થી, બસ ! વાપસ આયા તો મકાન, કુટુંબ સબ (જમીન કે) અંદર. ભાઈ ! વહ કિસકી ભાંતિ હૈ ? ઇન્દ્રધનુષ. યાની કાયબી. કાયબી કહતે હૈં ના ? ઇન્દ્રધનુષ ઔર બિજલી કી ભાંતિ. મકાન. ચપલ હૈ, ભાઈ ! ક્ષણમાત્ર રહનેવાલા હૈ. યહાં ‘ઇન થાઈ’ ઇતના હી કહા હૈ. ક્ષણ થાઈ હૈ. યહ આત્મા ભગવાન નિત્યાનંદ સ્થાયી હૈ. નિત્યાનંદ પ્રભુ આત્મા હૈ. ઉસકી દષ્ટિ કર. યહ તો છિન થાઈ, ક્ષણિક રહનેવાલા હૈ. થોડી દેર મેં ફિર જાયે. ઇજજત જાયે, મકાન દસ-દસ લાખ કે, પચાસ-પચાસ લાખ કે. ફૂ.. હો જાયે. દરાર હો ગઈ. યે ક્યા હુઆ ? ચાર ગાઉ દૂર સે નીચે સે ઝટકા લગા. ૧૯૮૪ કી સાલ મેં લગતે થે. ‘પાળિયાદ’. નીચે એક માઈન (ખાન) થી. કોયલા મેં સે આઠ-આઠ ગાઉ દૂર ‘રાણપુર’ તક ઝટકે લગતે થે ના ? સાત-સાત ગાઉ દૂર તક જમીન તૂટ જાયે. ઐસા ઝટકા અંદર સે (લગે). ક્ષણભંગુર (હૈ). મકાન નયા બનાયા. ‘પાળિયાદ’ મેં કિતને ટૂટ ગયે. ‘બોટાદ’

કે પાસ. નીચે સે આતા થા. થોડે મહિને રહા, ફિર બંદ હો ગયા. ઓ..હો..હો...! સમજ મેં આયા ?

દેખો ! સબ દષ્ટાંત દિયે હેં, હાં ! દેખો મકાન ! બડા મકાન હૈ ના ? બૈઠ જાયે. 'મુંબઈ' મેં એક કરોડ કા મકાન થા. એક કરોડ કા એક મકાન બનાયા. દોપહર

કો મજદૂર ખાના ખાકર સોયે થે. ચારસૌ મજદૂર. અંદર સીમેન્ટ થોડી કચ્ચી થી. (ગિર ગયા). ચારસૌ મજદૂર ખલાસ, કરોડ કા મકાન ખલાસ ! કરોડ રૂપિયે કા મકાન આઘે ઘંટે મેં (ખલાસ હો ગયા).

મુમુક્ષુ :- વહ એક ગિર ગયા, બાકી કે સબ નહીં ગિરે.

ઉત્તર :- વે સબ રહે હેં ગિરને કે લિયે હી રહે હેં. કહો, સમજ મેં આયા ?

ઐસી ભાવના કરતે હેં તો નિત્યાનંદ આત્મા મેં ઉસકી સન્મુખતા વિશેષ બઢતી હૈ ઇસલિયે યહ ભાવના કરતે હેં. (વિશેષ કહેંગે...) (શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ !)